

Головіна Наталя

*кандидатка філософських наук, доцентка
кафедри філософії Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)*

МОРАЛЬНІ ДИЛЕМИ ВІЙНИ

Під час війни не доводиться обґрунтовувати актуальність розв'язання її проблем. Моральний же бік війни слід визнати одним із найактуальніших, адже й причини воєн, й специфіку їх протікання потрібно шукати не тільки у політичних або соціальних чинниках, а й в моральному вимірі нашого життя.

На жаль, війна завжди була звичайною справою у житті людей. Крізь усю історію людства пройшли тисячі воєн. Не дивно, що війна була предметом тривожних роздумів людей. Деякі з таких роздумів, наприклад Сунь-Цзи в його «Трактаті про військове мистецтво» (написаному понад 2000 років тому) та К. Клаузевіца в його роботі «Про війну» (вперше опубліковану в 1832 р.), зосереджуються головним чином на тому, як вести війну. Війна огидна, і це, мабуть, спонукало тих, хто про неї міркував, шукати прийоми стратегії та тактики, завдяки яким їхня власна країна не програла б війну. Інші замислювалися над проблемами правоти та неправоти сторін у війні. Жахи війни спонукали їх думати про те, яку роль могла б грати у війні моральність, якщо вона взагалі сумісна з війною. Вбивства, каліцтва та руйнування, без яких не обходиться жодна війна, призвели до розвитку низки напрямків думки щодо етики війни.

Етика війни – це один із розділів прикладної етики, який сформувався у західній етиці, а у нашій країні практично не розвивається. Метою етики війни як прикладної етичної дисципліни є розроблення, наскільки це можливо, єдино правильної поведінки людини і суспільства в цілому на війні та під час війни. При цьому прикладна етика війни не є професійною військовою етикою. Остання встановлює норми відносин військовослужбовців між собою та ставлення до своїх обов'язків, визначає кодекси офіцерської та солдатської честі.

До компетенції прикладної етики війни належать не всі моральні проблеми війни, а їх особливі різновиди, для яких історично сформована назва «моральні дилеми». Як відомо, дилеми – це такі проблеми, які не мають простого та однозначного рішення, в яких містяться суперечності, що не піддаються формальному аналізу. Провідна моральна дилема війни, яка включає в себе всі інші: за яких умов людина має моральне право і навіть моральний обов'язок вбити іншу людину?

Спроби етичного унормування війни привели до виникнення теорій реалізму, мілітаризму, пацифізму та доктрини справедливої війни. Реалізм, який

був панівною нормативною доктриною війни до 1960-х років, стверджує, що війна є необхідним і природним станом людства. Там, де починається війна, закінчується мораль. Мілітаризм схильний високо оцінювати війну у нормативному та моральному плані, адже тільки завдяки війні ми можемо досягти певних моральних цінностей. Якщо не буде війни, людина, держава й соціальні утворення приречені на деградацію. Абсолютний пацифізм насильство, війну й державу (оскільки держава неможлива без насильства і війни) вважає абсолютним злом. Так званий «умовний пацифізм» допускає право на насильство за певних обставин залежно від конкретних політичних умов. На перетині мілітаризму та умовного пацифізму виникає доктрина справедливої або морально виправданої війни, яка містить у собі набір основних принципів під назвою *jus ad bellum* і *jus in bello*.

Принципи *jus ad bellum* визначають, за яких обставин війна стає справедливою справою. Це морально виправдана мета, законна влада, добрі наміри, пропорційність, крайній засіб та розумна ймовірність успіху. Якщо проаналізувати ці принципи, то можна побачити, що вони мають не абсолютний, суперечливий характер.

Морально виправданою метою початку війни може бути ситуація, коли на нас напали, коли ми захищаємо наших союзників чи друзів, коли запобігаємо геноциду в якійсь країні. Водночас виникає сумнів щодо виправдання війни задля зміни устрою державних режимів таким чином, щоб вони більшою мірою відповідали ідеям прав людини або демократії. «Важливо, щоб рішення про використання збройної сили не було ініціативою військових, таке рішення має приймати лише законно обраний інститут влади, що має найвищі політичні повноваження» [4, с. 5]. Проте у сучасних умовах не завжди можливо з точністю визначити, яка влада є законною, а яка ні. Справедлива війна – це та, що передбачає добрі наміри. Однак, може існувати дуже суттєва різниця між праведною справою, яка об'єктивно на вашому боці, і наявністю тих добрих намірів. Пропорційність – це принцип, який просто вказує на те, що війна, будучи все-таки злом, хоч і меншим, має бути виправдана тим добром, якого ми досягаємо в результаті застосування насильства. Принцип останнього засобу передбачає, що війна є дозволеним вирішенням проблеми тільки в тому випадку, якщо ми вичерпали всі інші можливості. Розумна ймовірність успіху – це проста ідея раціональності: війна припустима морально лише в тому випадку, якщо є надія на успіх.

Принципи *jus in bello* – справедливість у війні, тобто ті моральні обмеження, які накладаються на нас у ході самої війни. Недостатньо мати лише обґрунтування війни, необхідно ще й вести цю війну відповідно до моралі. Принцип пропорційності вимагає використовувати тільки такий ступінь насильства, який пропорційний досягненню мети в кожній конкретній військовій

операції, але не більше. Принцип вибіркової передбачає, що ми воюємо лише з озброєним ворогом, і накладає заборону знищення некомбатантів.

Теорія справедливої війни, яка стала розвиватися у 60-ті роки ХХ століття, ґрунтується на традиції Августина, Хоми Аквінського, Суареса, Гроція. Сенса цього нового ступеня у розвитку доктрини справедливої війни пов'язаний з процесом трансформації самої війни, адже сучасні війни значно відрізняються від попередніх, визначених К. Клаузевіцом, як «розширене єдиноборство», «сутичка двох борців», «акт насильства, який має на меті змусити противника виконати вашу волю»[1, с. 8].

Сучасні війни асиметричні, в них з самого початку закладено нерівність, коли сила однієї держави багаторазово перевершує силу іншої. Це війни, які набувають характеру проксі-війни, тобто війни чужими руками. Це поява приватних військових компаній, що, з одного боку, схоже на найманство, але це дещо інше та потребує окремого аналізу. Це поява бойових роботів (дронів) і, отже, зникнення людського чинника у цій війні. Це тенденція до нульових втрат для армії супердержав, що веде до втрати ще однієї з необхідних характеристик війни. Це війна з тероризмом, яка «трансформувала звичне сприйняття і застосування критеріїв «справедливої війни», які у такому випадку втрачають своє смислове наповнення та призначення» [2, с. 164]. Це точкові вбивства, коли з допомогою спеціальних засобів знищуються окремі, вибіркові противники, що у класичній теорії війни було неможливим і недоступним. Це кібервійна, війна у вигляді кібернетичних засобів. Це інформаційна війна, яка стає зараз значно більшою та ефективною, ніж раніше. Можна стверджувати також, що сучасна війна для однієї зі сторін асиметричного конфлікту вже втрачає будь-який зв'язок з можливою перемогою як моральним явищем, яке передбачає ризик, гідність, героїзм, напругу, мужність.

Надзвичайно важлива особливість сучасних воєн пов'язана зі зміною співвідношення між загиблими воїнами на полі бою та цивільними особами, що гинуть, яке має тенденцію постійно зростати. У війнах ХХ–ХХІ століть некомбатантів гине більше, незважаючи на те, що основною вимогою справедливої війни є вибірковість.

У зв'язку з вищезазначеним теорія справедливої війни зазнає подальшого розвитку. У 1960-і роки найпопулярнішим автором цієї теорії став Майкл Уолцер, який у книзі «Справедливі та несправедливі війни», запропонував парадигму суверенної держави. Іншою надзвичайно популярною у багатьох авторів парадигмою є парадигма прав людини. Розробляються питання застосування принципів справедливої війни до військових конфліктів особливого типу (гуманітарних інтервенцій, превентивної війни, війни за участю недержавних суб'єктів).

Трансформація нормативних критеріїв, що формуються прихильниками теорії справедливої війни, виражає саму суть прикладної етики, яка виросла з необхідності вирішувати моральні дилеми сучасності, перевіряти на міцність і постійно коригувати центральні нормативні переконання епохи. Сучасні етики мають «надію на те, що їхня робота може стати керівництвом для створення нових міжнародних інститутів, які зможуть переглянути закони збройних конфліктів і привести їх у більшу відповідність до морального закону» [3, с. 154].

Список використаних джерел :

1. Карл фон Клаузевіц. Природа війни. Київ : Vivat, 2018. 416 с.
2. Кравченко В. Ю. Теорія «справедливої війни» для XXI століття. *Грані*. 2011. № 3 (77). 2011. С. 162–165.
3. Джефф Макмаан. Переосмысляя «справедливую войну» / пер. с англ. Марины Бендет. *Логос*. 2019. № 3. С. 139–156. URL : <http://www.intelros.ru/readroom/logos/o3-2019/39767-pereosmyslyaya-spravedlivuyu-voynu.html>
4. Пашенко В. І., Кравченко В. Ю. Практика та теорія «справедливої війни» в XXI столітті. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія*. 2016. № 1. С. 4–12.

Горденко Сергій

*магістрант Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – доцентка Р. Винничук)
(м. Полтава)*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ ТА ІВЕНТІВ

Івент є спеціальною індустрією розваг, туризму та маркетингу, яка стрімко розвивається за останні роки. Не лише в Україні, а й у всьому світі збільшується кількість організацій, які займаються цим бізнесом. Сама ж галузь стрімко розширюється, захоплюючи все нові і нові області та території.

Поняття «подія» відображає не будь-яку об'єктивно вимірювану якість, а скоріше аномальний характер події або суб'єктивно сприйманої події.

Подія відбувається в думках і почуттях тих, хто її переживає [24].

Категорія «подія» не зафіксована в українському етимологічному словнику, оскільки в українській мові вона з'явилася зовсім недавно. Воно походить від англійського слова Event – «подія», видовищна або рекламна вистава з використанням різноманітних сюжетних рухів, візуальних прийомів, техніки освітлення, комп'ютерної графіки тощо [50]. Цей термін має кілька